

# Betegnelsen lykkepiller er et dansk og problematisk fænomen

Cand.pharm. Claus Møldrup, cand.pharm. Pia Knudsen & dr.phil. Janine Morgall Traulsen

Danmarks Farmaceutiske Universitet, Institut for Samfundsfarmaci

## Resumé

**Introduktion:** Ordet lykkepiller, som er den populære betegnelse for psykofarmaka inden for gruppen af selektive serotoninoptagshæmmere (SSRI-præparater), har vundet indpas i den danske sprogbrug, ikke mindst i danske medier. Denne artikel belyser, hvorvidt denne betegnelse for SSRI-produktgruppen er et dansk eller et internationalt engelsksproget fænomen. Endvidere diskuteres konsekvensen af brugen af betegnelsen »lykkepiller« for patienterne.

**Materiale og metoder:** En databasesøgning af alle tilgængelige dansk- og engelsksprogede mediers brug af henholdsvis lykkepiller/lykkepille og *happy pill/happiness pill*. For danske medier blev databasen Danske medier 1992-2003 anvendt. For udenlandske medier blev databasen LexisNexis 1970-2003 anvendt.

**Resultater:** Søgningen inkluderede tidsrammen fra 1994 til den 22. august 2003, og i denne periode blev betegnelsen lykkepiller og lykkepille anvendt i alt 2.795 gange. I engelsksprogede medier blev betegnelsen *Happy pill* og *Happiness pill* anvendt i alt 1.332 gange i samme periode.

**Konklusion:** Resultaterne af denne undersøgelse dokumenterer, at brugen af det værdiladede ord lykkepiller som betegnelse for SSRI-produkter hovedsagelig er et dansk fænomen. Tidligere undersøgelser tyder på, at brugen af ordet lykkepiller kan have en negativ effekt på behandlingsforløbet. På denne baggrund appelleres der til fagetikken, og det rekommanderes, at man undlader brugen af betegnelsen lykkepiller i såvel faglig som populærvidenskabelig formidling fremover.

Brugen af betegnelsen lykkepiller har i den seneste tid været mål for en del opmærksomhed i medierne. Debatten blev intensiveret, da dagbladet Politiken den 10. januar 2004 bekendtgjorde, at man ønskede en ny betegnelse for lykkepilleren. Debatten har såvel tidligere som efterfølgende været præget af følelsesmæssige og politiske udsagn, snarere end videnskabeligt belæg for, dels betegnelsens mulige skadelige effekt og dels en vurdering af betegnelsens udbredelse såvel nationalt som internationalt. Denne artikel har således til hensigt at tilvejebringe det videnskabelige grundlag for den fortsatte debat.

Anvendelsen af betegnelsen lykkepiller kan spores tilbage til 1950'erne, hvor det oprindeligt blev brugt af medierne som betegnelse for milde sovemidler. Ifølge *Smith* [1] stod pressen

med et problem, da disse lægemidler blev introduceret. Dette var en hel ny type lægemidler, og de påvirkede hjernen, hvilket i sig selv var en nyhed, og man ønskede læsernes opmærksomhed. Problemet for journalisterne var at forklare lægemidlernes virkningsmekanisme, så læserne kunne forstå det. Løsningen blev ofte, at pressen anvendte fængende termer. *Smith* [1] præsenterer flere eksempler på disse termer i den amerikanske presse fra 1950'erne op til 1980'erne. Nogle af disse var: *pills for the mind*, *peace of mind pills*, *calming pills*, *bottled well-being* og *happiness pills*, og det var specielt termen *happiness pills*, som blev ved med at dukke op.

I Danmark er oversættelsen af *happiness pills*, »lykkepiller« blevet den populære betegnelse for gruppen af SSRI-præparater i medierne. Brugen af SSRI-præparaterne er vokset drastisk siden introduktionen i midten af 1980'erne. Alene omsætningen i den primære sundhedssektor af SSRI i 2002 svarede til, at ca. 4% af den danske befolkning kunne være i behandling hver dag året rundt [2]. I takt med den kraftige stigning i forbruget har der i medierne været en løbende debat. Meget divergerende meninger har været fremme om, hvem SSRI bør udskrives til, konsekvenserne ved et øget forbrug samt bivirkningerne, og ordet lykkepille er ofte blevet anvendt om SSRI-præparaterne. I en kvalitativ dansk undersøgelse med kvindelige patienter i behandling med SSRI-præparater viste det sig, at patienterne opfattede termen lykkepiller meget negativt [3]. Patienterne følte, at mediernes term gav lægemidlet et negativt og falsk renommé og samtidig stemplede patienterne som mennesker, der tog et lægemiddel for at opleve en ophøjet og kemisk form for glæde eller lykke. Ligeledes følte patienterne, at omverdenen oplevede deres emotionelle problemer som useriøse, og at omverdenen så på dem som svage og ustabile mennesker, som bare skulle tage sig sammen, og som mennesker, som ønskede den hurtige og lette løsning på deres problemer [3]. Som en konsekvens heraf forventede patienterne at blive stemplet af omgivelserne, hvis deres forbrug blev kendt, hvorfor de skjulte forbruget for deres omgivelser. En anden konsekvens var, at patienterne kunne have modvilje mod at tage lægemidlet og enten ikke ønskede at begynde eller ønskede at stoppe hurtigt igen [4, 5]. Ordet lykkepille er således problematisk for patienterne og kan i værste tilfælde medføre behandlingsmæssige problemer. På den baggrund ønskede vi at undersøge omfanget af ordet lykkepiller i de danske medier sammenlignet med de engelsksprogede medier, for derved at kunne dokumentere, hvorvidt denne betegnelse er et internationalt fænomen, eller om de danske patienter reelt gennem denne ordbrug påføres en ekstra byrde i forhold til patienter i andre lande.

## VIDENSKAB OG PRAKSIS | ORIGINAL MEDDELELSE

**Materiale og metoder**

En del af undersøgelsen gik ud på at undersøge omfanget af brugen af ordet »lykkepiller« i de danske medier. For at kunne lave en perspektivering blev dette sat i forhold til de udenlandske mediers brug af termen. Til dette formål anvendte vi de to mest omfattende, tilgængelige mediedatabaser for dansk og engelsksprogede medier. Vi anvendte infomedias database »Danske medier«. Danske medier indeholder artikler fra elleve dagblade, tolv magasiner, tre telegrambureauer samt fondsbørsresumeer.

På det internationale medieområde anvendte vi databasen LexisNexis, som både indeholder juridisk materiale og nyhedsdokumenter. Lexis-Nexis er på disse områder verdens førende informationssystem med stof fra over 29.000 engelsksprogede kilder fra hele verden, hvilket giver mulighed for at søge i mere end 2,9 mia. dokumenter. I nærværende studie blev filtret »verdensnyheder« anvendt, hvilket inkluderer 1.800 aviser, magasiner og tv-/radioprogrammer.

Der anvendtes følgende søgeord; lykkepille, lykkepiller, SSRI og *Happy pill/Happiness pill*. Valget af de engelske betegnelser er begrundet med tidligere analyser foretaget omkring ordbrugen inden for området [3]. Målet med søgningen var at tilvejebringe et kvantitativt mål for det antal gange, ovenstående søgeord er blevet anvendt i medie billedet i en tiårsperiode fra 1994 til medio 2003. Databaserne går længere tilbage end 1994, men før dette årstal betragtes indrapporteringerne som værende for sporadiske, og ved at inkludere 1994 og 1995 er det muligt at erkende den stigning i registreringerne, som ses i 1996.

**Resultater**

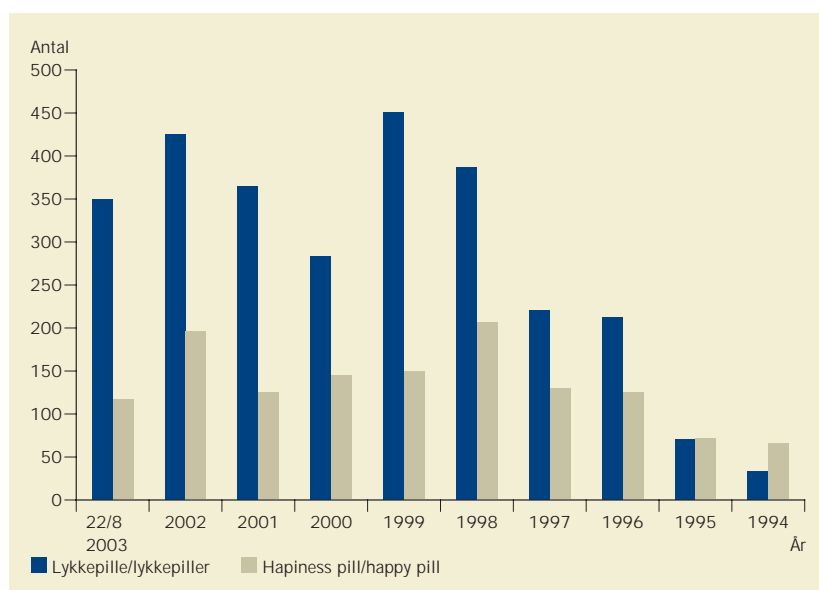
I perioden fra 1994 til den 22.august 2003 blev betegnelsen lykkepiller og lykkepille anvendt i alt 2.795 gange i de danske

medier. Selvom betegnelsen anvendes flere gange i samme artikel, figurerer den kun en gang i disse tal. I samme periode blev betegnelsen SSRI anvendt 88 gange. I engelsksprogede medier blev betegnelsen *Happy pill* og *Happiness pill* anvendt i alt 1.332 gange i samme periode.

I stedet for lykkepille-begrebet har man i USA en tradition for i daglig tale at navngive lægemiddelstofgruppe efter det første produkt på markedet inden for gruppen. Det første SSRI-præparat på markedet var Prozac. Ifølge de internationale tal blev produktbetegnelsen Prozac brugt 393 gange i perioden fra den 22.juli 2003 til den 22.august 2003. I **Figur 1** ses en sammenligning af brugen af begreberne over tid.

**Diskussion****Datakvalitet**

SSRI-produkterne kom på markedet første gang i 1986 i USA og i 1987 i Danmark. Det er bemærkelsesværdigt, at det ikke er før i 1996, at anvendelsen af lykkepille-begrebet rigtigt slår igennem i det danske medie billedet (Figur 1). Dette forhold illustrerer tydeligt databasernes begrænsning. Databaserne indeholder kun de artikler, der er elektronisk indberettet, og antallet af medier, der refererer elektronisk til databaserne, er naturligvis vokset med årene og databaserne blev først etableret i 1992. Før 1992 kan der således godt have figureret en mængde artikler om lykkepiller i medierne, men disse figurerer ikke i databasen, hvis det pågældende medie ikke har været tilknyttet databasen. Stigningen i anvendelsen af begrebet fra 1996 og frem er ikke nødvendigvis et udtryk for, at begrebet blev brugt mere i medierne. Stigningen kan lige så godt være et udtryk for, at flere medier blev inkluderet i databasen. Man skal derfor være varsom med at konkludere noget om udviklingen over tid på det foreliggende datagrundlag. Inden for de seneste år må datamaterialet betragtes som tilnærmel-



**Figur 1.** Brugen af lykkepille-begrebet i danske og engelsksprogede medier i perioden 1994-august 2003.

sesvist fuldstændigt. Et sammenlignende studie for de seneste år viser, at brugen af de enkelte begreber ikke indeholder validitetsproblemer.

### Betegnelsen lykkepiller er et dansk fænomen

Med introduktionen af SSRI-præparaterne i slutningen af 1980'erne kunne man forvente, at *happiness pills* ville blive anvendt igen som et forklarende begreb i de engelsksprogede medier. Studier viser dog, at betegnelsen ikke rigtigt slog igennem. Specielt i de amerikanske medier slog produktnavnet på det første produkt på markedet Prozac igennem i stedet for [6]. Eksempler herpå er f.eks. udgivelsen af populærvidenskabelige bøger med titler som *Prozac Nation*, *Listening to Prozac* og *Better than Prozac*. Denne undersøgelse dokumenterer netop dette forhold. I en periode på knap ti år er betegnelsen *Happiness pills* kun anvendt ca. 1.332 gange, mens produktnavnet Prozac figurerer ikke mindre end ca. 400 steder inden for blot en måned i august 2003. I Danmark har man ikke adopteret denne brug af produktnavne i omtalen af et behandlingsregi. Her har oversættelsen af *happiness pills* slået an. Lykkepille-betegnelsen har optrådt i de danske medier ikke mindre end 2.795 gange de seneste ti år og illustrerer, at brugen af lykkepille-betegnelsen for SSRI-produkterne er et dansk fænomen. Dette sættes yderligere i perspektiv, når de to anvendte databasers respektive størrelser tages i betragtning. Hvor databasen Danske medier dækker i alt 25 kilder, dækker databasen LexisNexis mere end 29.000 kilder i hele verden, og i nærværende studie specifikt 1.800 engelsksprogede aviser, magasiner og radio/tv-udsendelser. På denne baggrund kan det konkluderes, at anvendelsen af lykkepiller som betegnelse for SSRI-præparaterne er et dansk fænomen og ikke et udbredt fænomen i engelsksprogede lande og medier.

### Betegnelsen lykkepiller er et problematisk fænomen

Ordet lykkepille er meget tvetydigt og indeholder meget subjektiv information. Den information, som patienterne oplever, er knyttet til ordet lykkepiller, og det er derfor en vigtig faktor i patienternes refleksioner omkring deres forbrug af lægemidlet. At begrebet har en negativ indvirkning på patienterne og kan have konsekvenser for behandlingen, har en dansk undersøgelse med kvindelige patienter i behandling med SSRI-præparater vist. Patienterne følte, at mediernes term gav lægemidlet et negativt og falsk renommé og samtidig stemplede dem som mennesker, der tog et lægemiddel for at opleve en ophøjet og kemisk form for glæde eller lykke [3]. En anden konsekvens var, at brugerne kunne have modvilje mod at tage lægemidlet og enten ikke ønskede at begynde eller ønskede at stoppe hurtigt igen [4, 5].

At patienter føler sig anderledes og føler skam som følge af deres psykiske sygdom er ikke et nyt fænomen [7]. Det er heller ikke et ukendt fænomen, at lægemidler kan være stigmatiserende for patienter. For eksempel i tilfælde med produkter

mod specifikke lidelser, hvis navn automatisk skaber et billede af patienten hos omverdenen, en slags »vis mig din medicin, og jeg skal sige dig, hvem du er«-effekt. Men det er et nyt fænomen, at produkter tillægges øgenavne, hvori der indlejres værdier, og i tilfældet SSRI, værdien lykke. Det er øgenavnet, som er skabt af omverdenens forestilling om produktets egenskaber, der stempler patienterne i behandling med antidepressive lægemidler. I et land, der har æren af at være ophav til den kierkegaardske filosofi, ligger det i vores natur, at man ikke kan købe sig til lykken, man må lide og arbejde hårdt for den. At købe sig til lykke opfattes som at snyde. Det er amoralsk, og man springer over, hvor gærdet er lavest. Denne tilgang til livet har haft en afsmittende effekt på tilgangen til lægemiddelanvendelsen. Dette er dokumenteret af *Slomka* [8], som i sit studie viser, at anvendelsen af lægemidler til forbedring eller til brug over for mindre lidelser, opfattes som en provokation for omgivelserne, fordi det modarbejder den kulturelle norm, der dikterer, at hårdt arbejde er vejen til succes. Anvendelsen af lykkepiller er jf. denne tankegang amoralsk. Men denne opfattelse er notorisk ukorrekt, og patienter, der er i behandling med antidepressive lægemidler, er ikke lykkeriddere. Patienter, der indtager antidepressive lægemidler, er mennesker med psykiske problemer – som til tider er kronisk invaliderede af deres lidelse. For mange er medicinsk behandling et redskab til at komme oven vande igen. At anvende begrebet lykkepiller er således diskriminerende over for patienter, og lykkepille-begrebet flytter fokus væk fra lægemidlernes egentlige formål.

### Konklusion

Resultaterne af denne undersøgelse dokumenterer, at brugen af det værdiladede ord lykkepiller som betegnelse for SSRI-præparater er et dansk fænomen. En tidligere dansk undersøgelse har dokumenteret, at lykkepille-betegnelsen afstedkommer, at patienterne kunne udvise modvilje mod at tage lægemidlet og enten ikke ønskede at begynde eller ønskede at stoppe hurtigt igen. Brugen af ordet lykkepiller opleves desuden som stigmatiserende for patienterne i behandling med SSRI-præparaterne [3, 4]. For at opnå en mere optimal behandling for patienten, bør fagfolk være opmærksomme på den magt mediernes brug af ord kan have på patienterne og deres lægemiddelforbrug. Alene på grund af lykkepille-betegnelsen pålægges danske patienter en ekstra byrde i forhold til patienter i engelsksprogede lande. Dette kan blandt andet resultere i, at patienter, der er indikeret til antidepressiv behandling, meget nødig går i behandling. Såfremt de går i behandling, kunne de måske ønske at stoppe så hurtigt som muligt. I begge tilfælde er det ikke nødvendigvis optimalt for behandlingen. På denne baggrund appelleres til fagetikken, såvel journalistisk som medicinsk, og det rekommanderes, at brugen af betegnelsen lykkepiller undlades i såvel faglig som populærvidenskabelig formidling fremover.

## VIDENSKAB OG PRAKSIS | ORIGINAL MEDDELELSE

Korrespondance: *Claus Møldrup*, Institut for Samfundsfarmaci, Danmarks Farmaceutiske Universitet, DK-2100 København Ø. E-mail: cm@dfuni.dk

Antaget: 30. september 2004  
Interessekonflikter: Ingen angivet

## Litteratur

1. Smith MC. The road to Miltown – mass media coverage. I: Smith MC. Small comfort – a history of the minor tranquilizers. New York: Praeger, 1985:64-82.
2. Lægemeddelstyrelsen. Lægemeddelstatistik 1998-2002, 2004. [http://www.produktresume.dk/docshare/dscgi/ds.py/Get/File-18972/Tabel\\_2\\_N.2.doc](http://www.produktresume.dk/docshare/dscgi/ds.py/Get/File-18972/Tabel_2_N.2.doc) /30. marts 2004.
3. Knudsen P, Traulsen JM. No laughing matter: SSRI users' reaction to "common wisdom" about so-called "happiness pills". I: Columbus F, ed. Focus on serotonin uptake inhibitor. New York: Nova Science Publishers, 2005 (i tryk).
4. Knudsen P, Hansen EH, Traulsen JM. Perceptions of young women using SSRI antidepressants – a reclassification of stigma. *Int J Pharm Pract* 2002;10:243-52.
5. Knudsen P, Hansen EH, Traulsen JM et al. Changes in self-concept while using SSRI antidepressants. *Qual Health Res* 2002;12:932-44.
6. Montagne M. Mass media representations as drug information for patients: the prozac phenomenon. *Substance use and misuse* 2001;36:1261-74.
7. Byrne P. Psychiatric stigma: past passing and to care. *J R Soc Med* 1997;90:18-21.
8. Slomka J. Playing with Propranolol. *Hastings Center Report* 1992;22:13-7.

# Kommunikation mellem kræftpatienter og læger om ukonventionel behandling

Cand.scient.soc. Louise Rønnov, reservelæge Henrik Langgaard & dr.scient.soc. Laila Launso

København, Center for Brobygning i Sundhedsarbejde (CBIS), og Norge, Universitetet i Tromsø, Det Medisinske Fakultet, Nasjonalt forskningscenter innen komplementær og alternativ medicin (NAFKAM)

## Resumé

**Introduktion:** Mange kræftpatienter benytter ukonventionel behandling (UB) som supplement til konventionel kræftbehandling. I denne artikel belyses, hvordan en gruppe kræftpatienter, der benyttede UB, oplevede kommunikationen med hhv. hospitalslæger og praktiserende læger.

**Materiale og metoder:** Data stammer fra en eksplorativ femårig forløbsundersøgelse af 441 kræftpatienter. I artiklen anvendes data fra to spørgeskemaer udleveret til patienterne ved start i UB.

**Resultater:** I alt 82 patienter (21%) havde hverken talt med hospitalslæger eller praktiserende læger om UB. Der var 162 (41%), som ikke havde talt med hospitalslæger, og 164 (41%), som ikke havde talt med praktiserende læger. Niogfyrre patienter (30%) tog ikke emnet op med hospitalslæger, fordi de forventede modstand eller samarbejdsvanskeligheder. Den manglende kommunikation med praktiserende læger (48%) skyldtes ofte, at patienterne ikke havde kontakt til dem. Der var 236 patienter (59%), som havde talt med hospitalslæger om UB. Her blev 34% kun mødt med neutrale reaktioner, 18% kun med negative reaktioner mens 6% kun mødte positive reaktioner. I alt 235 patienter (59%) havde talt med praktiserende læger om UB. Her blev 34% kun mødt med neutrale reaktioner, 10% kun med negative reaktioner mens 24% kun mødte positive reaktioner.

**Diskussion:** Da mange patienter ikke har kontakt til praktiserende læger, bliver kommunikationen med hospitalslæger vigtig for patienternes oplevelse af det samlede behandlings- og sygdoms-

forløb. Trods manglende videnskabelig dokumentation for effekt af UB, er en fordomsfri og åben dialog med patienterne nødvendig, således at patienternes valg af UB tages alvorligt og mødes med respekt.

Mange kræftpatienter benytter ukonventionel behandling (UB) som et supplement til konventionel kræftbehandling. [1-3]. Derfor vil mange læger på et tidspunkt blive stillet over for at skulle kommunikere med kræftpatienter om UB.

I en dansk undersøgelse fra begyndelsen af 1990'erne fremgår det af interview med 10 kræftpatienter, at hovedparten af patienterne har talt med både hospitalslæger og praktiserende læger om UB. Hospitalslæger opfattes overordnet set som ikke interesserede i patienternes forbrug af UB, hvorimod praktiserende læger anses for at være mere åbne og interesserede [3]. I interview med otte læger samt i en spørgeskemaundersøgelse med 123 praktiserende læger fremgår det, at begge grupper har et problemfyldt forhold til patienternes brug af UB. Særligt onkologerne har problemer med at håndtere kommunikationen omkring patienternes brug af UB, idet de på den ene side anerkender patienternes egne valg, men samtidig ikke føler sig overbevist om den gavnlige effekt af UB. Dette betyder, at onkologerne ikke ønsker at gå i dialog med patienterne [3]. Nyere udenlandske undersøgelser viser, at 54-74% af patienterne fortæller lægerne om deres brug af UB [4-6]. Patienterne oplever generelt lægerne som ligeglade eller i opposition til UB [4, 6].

Formålet med denne artikel er at beskrive hvordan 441 kræftpatienter, der har benyttet UB, oplevede kommunikationen med hospitalslæger og praktiserende læger omkring brugen af UB. En manglende eller dårlig kommunikation kan